

GÖNEN HACI İSA PANAYIRI Gönen, Orhan Bey zamanında fethedilerek Hüdavendigâr Sancağı'na dahil edilmiş ve beş yüz sene Hüdavendigâr Sancağı 'na bağlı kaldıktan sonra Tanzimat sonrasında Karesi Livası'na bağlanmış bir kaza merkezidir.

Bu panayırın tarihinin ne kadar eski olduğu bilinmemekle birlikte şimdiki bilgilerimize göre muhtemelen XVI. yüzyılın ikinci yarısında teşekkül etmiştir. Şimdiye kadar bu panayır ile ilgili olarak tespit edebildiğimiz en eski kayıt olan ve 1658 tarihini taşıyan bir vesikada Gönen'in Erdellü Köyü'nde üç gün duran Hacı İsa Pazarı 'ndan bahsedilirken “ . . . yetmiş seksen seneden beni kimesne dahil ider icab itmez iken . . . ” şeklinde kullanılan ifade pazarın bu tarihten evvel en azından yetmiş-seksen yıllık bir mazisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Hacı İsa Panayırı 'na ait bundan sonraki kayıt 1764 tarihlidir. Bu tarihte Hacı İsa Pazarı'nın rüsüm-u dekakin ve ava'idi Gönen Ayanı Sepetoğlu Osman' ın iltizamında olup, kendisinin şekavetleri üzerine zabt olunan muhalefat defterinde bu pazarın gelirlerine ait bir kayıt yer almaktadır.

Daha sonra Gönen Hacı İsa Panayırı'na dair tespit ettiğimiz iki vesika ise 1835 tarihini taşımaktadır. Bunların ilkinde eski panayırlardan olarak nitelenen Gönen Panayırı rüz-ı hızırın otuz birinci günü kurulan Çan Panayırı'nı takiben rüz-ı hızırın kırkbirinci günü kurulmaktadır. Gönen Panayırı'nı takiben aynı ayın elli birinci gününde de Balıkesir Panayırı küşad edilmektedir. Bu durumda bu panayırlar arasında üçlü bir organizasyonun olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu panayırlardan Balıkesir Panayırı'nın küşadı 1835 yılında iki üç ay sonraya ertelenmiştir. Lakin tüccarların Çan ve Gönen panayırlarından sonra memleketlerine dönüp tekrar Balıkesir Panayırı'na gelmelerinde zorluklarla karşılaştıklarını beyan etmeleri üzerine Balıkesir Panayırı tekrar eskiden olduğu gibi rüz-ı hızırın elli birinci günü kurulmaya başlamıştır.

1910 yılına ait bir vesikaya göre ise Gönen 'deki panayırın Manyas Panayırı'nı müteakiben kurulduğu görülmektedir. Panayırın ikame yerine gelince; Osmanlı devri boyunca ve Cumhuriyetin ilk yıllarında

panayırın Dereköy yakınlarında kurulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim elimizdeki en eski vesikaya göre Hacı İsa Pazarı'nın kurulduğu köyün adı olan Erdellü, bugün Dereköy yakınlarında bir mevkiin adıdır. Üstelik söz konusu mevkiin hemen yanında bulunan çay kenarındaki beş yüz belki de daha yaşlı ağaçların bulunduğu ve bugün mesire yeri olarak kullanılan düzlüğün eskiden "panayır yeri" olduğu bilinmektedir. Bu durumda Hacı İsa Panayırı yüzyıllar boyunca burada kurulmuştur. Ancak bu mevkiin Dereköy ile Sarıköy arasında bulunmasından dolayı XX. yüzyıl başlarında Sarıköy Panayırı olarak da bilinen bu panayır, 1936 yılından itibaren genel kurul kararı ile Sarı köy'den Gönen'e aktarılmıştır.

Panayırın kuruluş tarihi ve faaliyet süresine gelince; bunun zaman içerisinde farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. Nitekim elimizdeki ilk vesikaya göre 1658 yılında pazarın üç gün müddetle durduğundan bahsedilmekte, fakat kuruluş tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır. 1835 tarihinde ise Gönen Panayırı, Çan Panayırı'nı takiben rüz-ı hızırın kırk birinci günü kurulmaktadır ki bu Haziran ayının başlarına tekabül etmektedir. Bu tarihlerde panayırın ne kadar sürdüğü belli olmamakla birlikte on gün sonra Balıkesir Panayırı kurulduğu düşünülürken Gönen Hacı İsa Panayırı'nın üç-beş gün sürmesi muhtemeldir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde ise panayırın Haziran ayının üçüncü günü kurulduğu ve beş gün sürdüğü görülmektedir. 1910 yılında ise Gönen Panayırı 29 Mayıs'ta başlamakta ve dört gün devam etmekteydi. 1930'lu yıllara gelindiğinde ise Haziran ayının on ikinci günü açılmakta ve yine dört gün sürmekteydi. 1936 yılında Gönen 'e nakledilen panayır bundan sonra her yıl Haziran ayının ikinci haftasında kurulmaya başlanmıştır. Günümüzde ise yaz panayırı 16-20 Haziran, güz panayırı ise 10-12 Eylül tarihlerinde açılmaktadır. Bu panayır bütün yöre insanının ürünlerini değiştirdiği bir yer olup burada emtiadan ziyade hayvan alım-satımı yapılmaktadır. Buraya Bandırma, Manyas, Balya, Biga gibi çevre kazalardan gelenlerin yanı sıra Çan, Gönen, Balıkesir panayırları arasındaki üçlü bir organizasyon söz konusu olmasından dolayı bu dönemde Rumeli 'den Siroz, Anadolu'dan Bursa, Tokat, İzmir, Manisa, Denizli, Şam, Halep vs. vilayetlerden pek çok tüccarın geldiği bilinmektedir. Bugün ise Gönen panayırlarına beş yüzden ziyade sergi ve reyon kurulmakta, iki yüz civarında yerli ve yabancı kuruluş katılmaktadır.

Gönen Panayırı ile ilgili bu arşiv vesikalarının mevcudiyetine rağmen panayır gümrüğünün idaresi, panayıra giren mal cinsleri, panayır masraflarının finansmanı ve panayırdaki can ve mal güvenliğinin sağlanması hakkında ayrıntılı bilgi edinmek mümkün değildir. Ama panayır teşkilatlanmasının diğer Osmanlı panayırlarından farklı bir yapıda olmasını düşünmek pek mümkün değildir. Mamafih panayıra giren mal cinsleri aynı tüccar grubuna hitap ettiği için Balıkesir Panayırı ile benzer olsa gerektir. Nitekim Balıkesir Panayırı'na Halep'ten "Halep eşyası", Tokat'tan "ham halat", Şam'dan muhtelif emtia, İstanbul'dan "ipekli şalaki" ve "çiçekli şali" vb. dokuma ürünleri gelmekteydi.

Gönen Hacı İsa Panayırı'ndan alınan vergilere gelince bu konuda da pek ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte 1658 yılı öncesinde Hacı İsa Pazarı'nın bac-ı bazar gelirleri iki şahsa dörder yüz akçe ile müşterek tımar olarak kaydedilmiş iken, bu tarihte Bursa Mukataası'na kaydedilmiş ve on bin akçe ile iltizama verilmiştir. Ancak mültezimler olan şahısların bu rakama itirazı üzerine müşterek beş bin akçe vermek üzere iltizam bedeli tekrar düzenlenmiştir. 1764 yılına gelince panayırın rüsum-ı dekakin ve ava'id gelirlerinin hala iltizam olarak toplandığı görülmektedir. Burada yer alan "rüsum-ı dekakin" tabiri herhalde panayırdaki kurulan geçici dükkanların kirası olsa gerektir. Yine ava'id, panayır bölgesinin voyvodası tarafından her malın çeşidine göre yük başına 2-3 kuruş ve hayvan başına 4-5 kuruş olarak tahsil edilen bir vergi olup Tanzimat'tan sonra kaldırılmıştır. Ayrıca nişanlanan kızlar, panayıra götürülerek bunlara panayır çerezinden yedirilirdi.

SONUÇ

XVIII.-XIX. yüzyıllarda Osmanlı ülkesinde yaygınlaşan panayır organizasyonları Osmanlı ticaret mahalleri arasında oldukça önemli bir konuma sahiptiler. Bir çoğu, özellikle Rumeli 'de bulunanlar, milletlerarası niteliğe sahip olan bu panayırların devamı için devlet her türlü tedbiri almış, buraları önemli bir gelir kaynağı olarak görmüştü.

Rumeli 'deki büyük çaplı panayırları karşısında hinterlandı daha küçük olan ve hakkında yazılmış fazla bilgi bulunmayan, fakat yaptığımız çalışmalar neticesinde dört asırdan fazla tarihi geçmişe sahip olmak suretiyle Anadolu'nun "kadim" panayırlarından biri olarak zikredebileceğimiz Gönen Panayırı, Osmanlı dönemine nazaran günümüzde yavaş yavaş canlılığını yitirmektedir. Buna rağmen eskisi gibi olmasa da hala rağbet görmektedir.

Ancak bu rağbetin daha ne kadar devam edeceği ise şüphelidir. Bununla beraber yörede anlatılan panayır eğlenceleri ve adetleri ancak hatıralarda kalmıştır. Artık ne o eski eğlenceler, ne de o eski adetler panayırlarda yaşamakta ve yaşanmaktadır.